

Saken gjelder utmåling av erstatning for setningsskader på en barnehage, herunder spørsmål om det foreligger medvirkning fra skadelidte som gir grunnlag for å sette ned erstatningen i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1.

Sakens bakgrunn

Haugaland tingrett avsa 9. mai 2018 dom med slik slutning:

1. Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF dømmes in solidum til å betale Trygge Barnehager AS erstatning med 8 107 182 – åttemillionerethundreogsyvtusenettthundreogåttito – kroner. Beløpet forfaller betaling 14 – fjorten – dager etter dommens forkynnelse.
2. Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF dømmes in solidum til å betale Trygge Barnehager AS erstatning for påløpte kostnader med 1 045 801 – enmillionogførtifemtusenåttehundreog – kroner, med tillegg av lovens forsinkelsesrente på 700 000 – sjuhundretusen – kroner regnet fra 15.09.16, og økt til hele beløpet på 1 045 801 kroner regnet fra 24.02.18, til betaling skjer.
3. Hva gjelder beløpene i punkt 1 og 2 ovenfor er If Skadeforsikring NUF solidarisk ansvarlig for et samlet beløp oppad begrenset til 9 992 500 kroner.
4. Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF dømmes in solidum til å betale Trygge Barnehager AS sine saksomkostninger med 1 319 144 – enmilliontrehundreognittentusenettthundreogførtifire – kroner samt rettens gebyr på 14 686 – fjortentusensekshundreogåttiseks – kroner. Beløpet forfaller til betaling 14 – fjorten – dager etter dommens forkynnelse.

Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF har rettidig anket dommen. Anken gjelder tingrettens rettsanvendelse og bevisbedømmelse. Trygge Barnehager AS har tatt til motmæle.

Sakens bakgrunn er beskrevet slik i tingrettens dom:

Trygge Barnehager AS ble stiftet i 1986 og har som formål å bygge barnehager. Det har vært endringer i organisasjonsmodellen etter oppstart. Etter 2001 har selskapet hatt som fast modell at selskapet står for byggingen av barnehagene, og at det opprettes datter-selskaper for den enkelte barnehage for driften av disse. Fra 2008 hadde Trygge Barnehager egen administrasjon. Selskapet har bygget ca. 450 private og kommunale barnehager over hele landet, og har i dag - gjennom datterselskapene - drift av 175 FUS-barnehager i 82 kommuner. Trygge Barnehager har en ansatt prosjektleder som administrerer kontakten med arkitektkontor, innhenter anbudsinnbydelse på de enkelte fag, har overordnet prosjektansvar m.v. Selskapet benytter seg i byggefasen av innleid lokal prosjektleder på det enkelte prosjekt.

Bjarne Nordtveit er maskinentreprenør som på avtaletidspunktet i 2007 hadde ca. 26 år erfaring innen yrket, og som også hadde vært benyttet av Trygge Barnehager AS ved tidligere barnehageprosjekter.

Etter forutgående tilbudsforespørsel og bestillingsbrev ble det den 23.05.07 inngått avtale mellom Trygge Barnehager og Bjarne Nordtveit om totalentreprise på grunnarbeidene ved bygging av Presthaug FUS-barnehage i Espevikvegen i Haugesund, på samme tomt hvor det tidligere hadde vært en kommunal barnehage. Avtalen omfattet riving av eksisterende bygg, etablering av fortau, grunn- og utomhusarbeider. Avtaleforholdet reguleres av NS 3431, og som totalentreprenør var Bjarne Nordtveit ansvarlig for prosjektering og utførelse av de avtalte arbeidene. Barnehagebygget som skulle oppføres på tomten bestod av et trehus etablert på ringmur over 1[...] etasje[...] med en grunnflate på noe over 500 m².

Av tilbudsbeskrivelsen fremgikk det at det skulle utføres masseutskiftning, og at sprengsteinsfyllinger skulle legges ut og komprimeres ihht NBI's anbefalinger. Videre at byggegrunnens stabilitet og fasthet måtte kontrolleres slik at bygget og utendørsanlegget kunne fundamenteres fagmessig. Det fremgikk eksplisitt at setninger ikke skulle forekomme. Metode som skulle benyttes var masseutskiftning til fjell, noe som også fremgikk av epost fra innleid prosjektleder Terje Vælde den 28.02.07.

Bjarne Nordtveit søkte om – og ble godkjent – som ansvarlig utførende for arbeidene i tiltaksklasse 1.

Grunnarbeidene ble påbegynt medio april 2007, og arbeidet var i hovedsak ferdigstilt medio mai 2007 – hvoretter forskalingsarbeidene for støp av ringmur ble påbegynt.

Under byggingen ble det i juli 2007 oppdaget skjevhet i støpt mur av snekkerne, som ble avrettet og skrevet avviksmelding på. Senere på sommeren ble det avdekket setninger sør i bygget, som ble omtalt i referatene fra de påfølgende byggemøtene. Bjarne Nordtveit utbedret dette etter å ha konferert med sin egen bygningstekniske rådgiver. Dette ble gjort ved at ble anordnet fem borstenger ved ringmur i sør hvor setningene var lokalisert, og at det ble støpt et fundament på denne for understøttelse av eksisterende grunnmur. Det ble også montert en limtretrager i overkant av eksisterende bærevegg for å flytte belastningen lenger inn i bygget.

Barnehagen ble bygget ferdig og overtatt 26.10.07, og åpnet straks etter.

Det var flere forhold i barnehagen våren 2008 som de ansatte og daglig leder reagerte på. Et vindu knuste av seg selv, og produsenten Gilje mente dette kunne ha sin årsak i varmeutvikling i glasset. Senere oppstod det imidlertid flere ting, så som at dører og vinduer hang i karmene, vinduer som stod i spenn m.v. To laminerte vinduer sprakk og det oppstod nye tregheter i dører/vinduer som tidligere hadde blitt utbedret. Problemene var i hovedsak lokalisert til vestre del av bygget.

Det ble reklamert overfor Bjarne Nordtveit AS i mai 2008, og det ble iverksatt setningsmålinger fra Bjarne Nordtveits side. Bjarne Nordtveit meldte fra om reklamasjonen til forsikringsselskapet If hvor han hadde ansvarsforsikring. På et fellesmøte den 12.03.09 ble det bl.a. avtalt å engasjere Ing. John Alvseike for å kontrollere setningene de neste to månedene. Første måling ble utført 24.03.09, altså ca. 1 ½ år etter at bygget stod ferdig.

Det var usikkerhet ved om setningene var stanset opp, slik at tiltak som ble planlagt utført likevel ikke ble iverksatt, og setningsmålingene fortsatte.

I desember 2009 ble den videre saksbehandlingen overtatt av advokatfirmaet Riisa & Co på vegne av If Skadeforsikring. Trygge Barnehager engasjerte da advokat Nils Henrik Pettersson, som på dette tidspunktet arbeidet i advokatfirmaet Schjødt. Bjarne Nordtveit var representert av advokat Didrik Ferkingstad.

Det har vært foretatt løpende utbedringer/justeringer av mindre skjevheter i dører/vinduer m.v. fra Bjarne Nordtveits side, mens større tiltak - herunder foreslåtte refundamenteringer på deler av bygget - ikke ble gjennomført fordi forsikringsselskapet mente det var for tidlig på grunn av pågående setninger.

Setningsmålingene fortsatte, og det var i de påfølgende år korrespondanse mellom partene i saken, uten at partene kom til enighet om utbedring skulle gjennomføres, metode m.v. Ved brev av 27.10.15 varslet advokatfirmaet Riisa at If ville påberope seg foreldelse, dog slik at foreldelse tidligst ville inntre 6 måneder etter mottak av brevet.

Det ble tatt ut forliksklage mot Bjarne Nordtveit og If Skadeforsikring den 26.02.16, og behandlingen av saken ble senere innstilt av Haugesund forliksråd den 15.04.16.

Stevning ble sendt Haugaland tingrett den 12.04.17, og etter at tilsvar var innkommet ble det den 31.05.17 avholdt planleggingsmøte.

Ankeforhandling var opprinnelige berammet til juni 2019, men ble kort tid før oppstart omberammet til 9. til 13. mars 2020. Ankeforhandlingen ble avholdt i lagmannsrettens lokaler i Haugesund. Bjarne Nordtveit AS og If møtte ved sin prosessfullmektig, advokat Endre Nåmdal. Bjarne Nordtveit møtte som partsrepresentant og avga forklaring. Trygge Barnehager var representert ved sin prosessfullmektig, advokat Nils-Henrik Petterson, og rettslig medhjelper, advokat Ina Tervåg Mikalsen. Daglig leder Eli Sævareid møtte som partsrepresentant og avga forklaring. Det ble gjennomført befaring, avhørt elleve vitner, hvorav syv sakkyndige vitner, og foretatt slik dokumentasjon som rettsboken viser.

Partenes påstander og grunnlaget for disse

Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF har i hovedtrekk gjort gjeldende:

Det er ikke grunnlag for å foreta utbedring av barnehagens fundamentering.

«[K]ostnadene» ved peling og refundamentering vil være «uforholdsmessig store i forhold til det som oppnås», jf. NS 3431 punkt 37.5 første ledd. Uforholdsmessighetsvurderingen må vurderes basert på situasjonen på domstidspunktet.

Ved vurderingen av hva «kostnadene til utbedring» vil utgjøre, må det både ses hen til økonomiske kostnader og samfunns- og miljømessige kostnader.

Når det gjelder de økonomiske kostnadene, er Trygge Barnehagers anslag for lavt. Det er ikke tatt høyde for at det må brukes krysspeler/skråpeler eller at nye regler i TEK 17 kan komme til anvendelse og stille strengere krav til tykkelsen på veggene. Multiconsults beregning er mer realistisk, og det må tas utgangspunkt i denne.

Det er relevant å se hen til samfunns- og miljømessige kostnader, jf. Grunnloven § 112 og HR-2006-299-A. En refundamentering vil innebære riving av store deler av barnehagen. Det vil medføre omfattende samfunns- og miljømessige kostnader, jf. beregninger fra Multiconsult.

Setningene er avtakende. Det «som oppnås» ved refundamentering av bygget, er at man unngår at bygget setter seg 50 mm i løpet av 50 år, jf. rapport fra Multiconsult. På grunn av lengden på bygget, vil konsekvensene av setningene være 1,4 mm per meter. Bygget vil tåle setningene. Det er ikke risiko for store skader verken på bygget eller bunnledninger. De fordelene som oppnås ved refundamentering, er dermed begrenset. Vanlige bevisbyrderegler må legges til grunn. Det er ikke grunnlag for at eventuell tvil knyttet til setningsutviklingen skal gå ut over If og Bjarne Nordtveit AS.

Tingretten har korrekt lagt til grunn at terskelen for hva som er «uforholdsmessig», er høy. Tingrettens konkrete vurdering er imidlertid feil. Tingretten har unnlatt å vektlegge samfunns- og miljømessige hensyn, jf. ovenfor. Det må også ses hen til at barnehagen er et bruks- og næringsbygg. Det er snakk om et slitasjebygg hvor det ikke er samme forventninger til at alt skal være perfekt som i et bolighus. Bygget har fungert som barnehage med jevn inntjening i tolv år. Vurderingen har i tillegg en prinsipiell side hvor spørsmålet er om man skal rive bygg ved setninger der det er skjeve gulv.

I stedet for peling og refundamentering, må det foretas en delvis utbedring der alle de funksjonelle skadene rettes opp. Det vil si skader som har betydning for bruken av barnehagen. Multiconsult og Sweco har utarbeidet forsvarlige kalkyler for slik delvis utbedring.

Det skal i tillegg ytes en erstatning for fremtidige kostnader til utbedring av funksjonelle skader som følge av fortsatte setninger. Multiconsult har anslått slike kostnader til vel

400 000 kroner. Beløpet må neddiskonteres med en diskonteringsrente på 4 %, jf. HR-2014-2425-S. Alternativt må retten foreta en skjønnsmessig utmåling.

Det vil være «uforholdsmessig» å foreta utbedring av de estetiske skadene på bygget, som for eksempel skjeve gulv og skjeve overflater, jf. NS 3431 punkt 37.5 første ledd. De estetiske skadene har ikke påvirket barnehagens inntekter. En utbedring av slike skader vil dessuten innebære en midlertidig flytting av barnehagen i utbedringsperioden. De ulempene og kostnadene en midlertidig flytting vil medføre, må også tas i betraktning. Videre må det ses hen til ulempene for samfunnet og miljøet.

Retten må i stedet utmåle et prisavslag som kompensasjon for estetiske skader, jf. NS 3431 punkt 37.5 andre ledd, se Henning Nordtvedt mfl., Kommentirutgave til NS 8470 side 635 og Heikki Giverholt mfl., NS 8470 med kommentarer, side 694. Prisavslaget skal tilsvare «den reduksjon av byggets [...] verdi som mangelen medfører», jf. NS 3431 punkt 37.5 andre ledd. Uttrykket «verdi» må forstås som omsetningsverdi. Skadene har ikke ført til reduksjon av inntjeningssevnen til barnehagen. Mindre estetiske feil vil heller ikke ha betydning for omsetningsverdien. Den viktigste preferansen ved foreldres valg av barnehage er beliggenhet.

Erstatningen må settes ned som følge av Trygge Barnehagers medvirkning, jf. skadeserstatningsloven § 5-1.

Det var uaktsomt av Trygge Barnehager å plassere tiltaket i tiltaksklasse 1. Bygget skulle vært plassert i tiltaksklasse 2, jf. forklaringer fra Gillesvik og Stordalen. I veilederen til godkjenningsforskriften (GOF) er skoler angitt som bygg som typisk plasseres i tiltaksklasse 2. Det er ingen grunn til at ikke det samme skal gjelde for barnehager. Dersom det gjøres feil, har det store konsekvenser for helse, miljø og sikkerhet. Hadde tiltaket blitt plassert i tiltaksklasse 2, ville ikke Bjarne Nordtveit AS fått oppdraget og setningsskadene ville ikke oppstått.

Videre var det uaktsomt av Trygge Barnehager å ikke stoppe byggeprosessen sommeren 2007 da det først ble oppdaget setninger. Det skulle allerede da vært foretatt undersøkelser av årsaken til setningene. Det ville vært mindre kostnadskrevende å foreta refundamentering før bygget var ferdig.

Lagmannsretten kan bare ta stilling til de krav som er avgjort av tingretten og som er påanket, jf. tvisteloven § 29-4 første og fjerde ledd. Trygge Barnehager har ikke inngitt anke. Lagmannsretten kan derfor ikke ta stilling til spørsmål knyttet til forsinkelsesrente, fradrag for standardheving eller erstatning for Trygge Barnehagers eget arbeid med saken.

Trygge Barnehagers salærkrav er for høyt både for tingretten og lagmannsretten.

Det er lagt ned slik påstand:

1. Trygge Barnehager AS tilkjennes erstatning fastsatt etter rettens skjønn.
2. If Skadeforsikring NUF og Bjarne Nordtveit AS tilkjennes sakens omkostninger for tingretten og lagmannsretten.

Trygge Barnehager AS har i hovedtrekk gjort gjeldende:

Trygge Barnehager har krav på en mangelfri ytelse. Det er ikke grunnlag for å anvende unntaksbestemmelsen i NS 3431 punkt 37.5. Uforholdsmessighetsvurderingen må vurderes basert på situasjonen da kravet oppstod.

Terskelen for hva som er «uforholdsmessig», er betydelig. Unntaket er ment for småfeil som man kan leve med uten å ergre seg veldig mye, når kostnadene ved oppretting blir svært store. I denne saken er man langt utenfor kjerneområdet av bestemmelsen. Det er ikke grunnlag for å skille mellom funksjonelle og estetiske mangler. Skjeve gulv og vegger må uansett anses som funksjonelle mangler.

I den konkrete vurderingen må det foretas en avveining av merkostnadene ved pele- og refundamenteringsalternativet fratrasket sparte fremtidige kostnader og prisavslag, mot hva man oppnår. Merkostnadene ved pelealternativet utgjør om lag 3 millioner kroner. Dersom det blir dyrere, er det Trygge Barnehagers risiko. Fremtidige kostnader uten refundamentering vil anslagsvis kunne utgjøre et sted mellom 400 000 og 1 million kroner, men det er stor usikkerhet knyttet til dette. Et prisavslag må fastsettes til flere millioner kroner. Netto merkostnader ved peling og refundamentering er dermed små.

Det «som oppnås» ved peling og refundamentering, er at fremtidige setninger vil unngås. Det er enighet om at det er sannsynlig med ca. 50 mm fremtidige tilleggssetninger. Det er imidlertid stor usikkerhet knyttet til dette. Det må derfor legges inn en margin. Tingretten har korrekt lagt til grunn at usikkerheten må være de ankende parter ansvar. Bjarne Nordtveit AS og If har misligholdt sin utbedringsplikt, og kan ikke tjene på eget mislighold. En refundamentering vil også være av stor betydning for barnehagens ansatte, barn og foreldre, samt for barnehagens konkurransesituasjon. Hensyntatt terskelen, kan det ikke være «uforholdsmessig» å kreve et bygg som ikke setter seg.

Miljøhensyn kan prinsipielt være et hensyn. I denne saken er det imidlertid helt ubetydelig. Det er snakk om svært små mengder avfall. Avfallet er heller ikke av en karakter som er farlig for miljøet. Miljøhensyn tilsier tvert imot at man unngår fremtidige utgifter til reparasjoner og vedlikehold, samt eliminerer risikoen for brudd på bunnledninger.

Dersom lagmannsretten kommer til at det ikke skal utmåles erstatning for peling og refundamentering, gjøres subsidiært gjeldende at alle skjevhetene uansett må rettes opp.

Det var aldri tvil om at skjeve gulv skulle rettes opp før i 2015. Erstatningsberegningen må ta utgangspunkt i innhentet tilbud fra Byggmestern Larsen og Sjølie AS og kostnadskalkyle utarbeidet av Norconsult. Kalkylene fra Multiconsult og Sweco er ikke troverdige. Deres mandater har vært feile, idet de bare er bedt om å beregne kostnader ved utbedring av funksjonelle mangler. Det er store skader og mangler som ikke er medtatt. I tillegg er prisene uforståelig lave.

Uavhengig av om Trygge Barnehager tilkjennes utbedringskostnader med eller uten refundamentering, må det også tilkjennes erstatning til dekning av kostnader ved flytting og etablering av midlertidig barnehage. Arbeidene kan ikke utføres mens barnehagen er i drift.

Dersom barnehagen ikke refundamenteres, skal årlige fremtidige vedlikeholds- og reparasjonskostnader erstattes. Beløpet må utmåles skjønnsmessig, avhengig av hvilke utbedringer lagmannsretten finner at skal erstattes.

Det skal også utmåles et prisavslag. Prisavslaget størrelse vil avhenge av hvor ufullstendig utbedringen er. Dette må vurderes skjønnsmessig. Det kan ikke ubetinget tas utgangspunkt i omsetningsverdien. Poenget er at det skal gis rimelig kompensasjon for at leveransen fortsatt er mangelfull. Det er uansett åpenbart at omsetningsverdien vil bli sterkt påvirket av at bygget vil fortsette å sette seg, uten at man vet hvor mye.

Det er ikke grunnlag for reduksjon av erstatningen i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1.

Det var ikke uaktsomt å foreslå tiltaksklasse 1. Etablering av enetasjes barnehager hører på generelt grunnlag hjemme i tiltaksklasse 1, jf. veileder til godkjenningsforskriften (GOF). Tiltaksklasse 1 er også riktig for det konkrete, avtalte arbeidet. Det var snakk om enkel masseutskiftning ved bruk av en enkel metode. Det skulle etableres et lett bygg oppå, og det forelå ikke potensiale for personskader eller lignende. Bjarne Nordtveit må åpenbart ha vært enig. Han hadde uansett en varslingsplikt dersom endrede forhold krevde høyere kompetanse. Under enhver omstendighet er ikke kravet til årsakssammenheng oppfylt. Bjarne Nordtveit har tidligere vært godkjent som utførende i tiltaksklasse 2, og ville sannsynligvis blitt godkjent om det ble søkt om det.

Trygge Barnehager har heller ikke opptrådt uaktsomt ved ikke å stoppe arbeidene i juli 2007. Setningene som da ble oppdaget, ble ansett som lokale setninger. Det var ingen tegn til avvik andre steder. Bjarne Nordtveit AS påtok seg umiddelbart å utbedre forholdet for egen regning, og engasjerte bygningsteknisk konsulent for å prosjektere en løsning. Dersom arbeidene skulle stoppes, ville det pådratt store kostnader og store konsekvenser for svært mange.

Bjarne Nordtveit AS har dessuten opptrådt grovt uaktsomt, slik at det uansett ikke er grunn for nedsettelse av erstatningskravet etter skadeserstatningsloven § 5-1.

Trygge Barnehager har ikke motanket, men innenfor rammene av tingrettens dom påpekes følgende feil; Tingretten har uriktig trukket fra 250 000 kroner for standardheving, uriktig ment at Trygge Barnehagers eget arbeid med saken ikke er erstatningsmessig og uriktig unnlatt å utmåle forsinkelsesrente fra forliksklagens tidspunkt. Dersom lagmannsretten skulle komme til et lavere erstatningsbeløp enn tingretten, kreves disse forholdene endret.

Det er ikke grunnlag for å sette ned Trygge Barnehagers sakskostnadskrav verken for tingretten eller lagmannsretten.

Det er lagt ned slik påstand:

1. Anken forkastes.
2. Trygge Barnehager AS tilkjennes sakens omkostninger for lagmannsretten.

Lagmannsrettens vurdering

Lagmannsretten bemerker innledningsvis at If og Bjarne Nordtveit AS tre dager før ankeforhandlingen startet, frafalt sin prinsipale anførsel om at Trygge Barnehager ikke har lidt noe økonomisk tap og at krav om utbedring og erstatning er falt bort på grunn av for sen reklamasjon og foreldelse. For lagmannsretten er spørsmålene dermed utelukkende knyttet til utmåling av erstatning for setningsskader, herunder om det foreligger medvirkning som gir grunnlag for å sette ned erstatningen i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1.

Avtaleforholdet mellom Trygge Barnehager og Bjarne Nordtveit AS reguleres av NS 3431. Det følger av NS 3431 punkt 37.1 at «[d]et foreligger mangel dersom kontraktarbeidet ikke er i den stand byggherren har krav på etter kontrakten, og dette skyldes prosjektering, utførelse eller andre forhold totalentreprenøren svarer for». Det er uomstridt at det foreligger en mangel ved grunnarbeidene som er utført av Bjarne Nordtveit AS. Tingretten har gitt følgende redegjørelse for mangelen:

Som retten har bemerkt under faktumgjennomgangen ovenfor var det avtalt med Bjarne Nordtveit at det skulle utføres masseutskiftning til fjell, at setninger ikke skulle forekomme, at sprengsteinsfyllinger skulle legges ut og komprimeres ihht NBI's anbefalinger samt at byggegrunnens stabilitet og fasthet måtte kontrolleres slik at bygget og utendørsanlegget kunne fundamenteres fagmessig.

I brev til If Skadeforsikring den 30.10.08 gav Bjarne Nordtveit en redegjørelse for hvordan arbeidet var utført. Det fremgår bl.a. følgende: «*Massene i tomten var i hovedsak myr. Arbeidene ble utført med grunnlag i tegninger, angitte høyder m.m. ihht. innsendte*

søknadspapirer fra Trygge Barnehager AS' arkitekt. Så langt vi vet var det ikke foretatt grunnarbeider før arbeidet ble igangsatt. Det ble utgravd til kote 35 i den østre fløy. Det var fortsatt myr/bløt masse igjen i byggegrop, men på grunn av fare for at veien kunne begynne å rase ut, startet arbeidet med fylling med grov stein. Det ble fylt med grov steinmasse (sprengstein) og komprimert etter hvert med stor stein til massene ikke sank mer.».

Bjarne Nordtveit var totalentreprenør og ansvarlig for prosjekteringen av arbeidet, som var satt i tiltaksklasse 1, og han foretok egne grunnundersøkelser. Bjarne Nordtveit forklarte at han gikk over til «fortrengningsmetoden», da gravemaskinen ikke rakk ned til fjellgrunn. Han opplyste at gravemaskinens rekkevidde var 4 ½ meter og at det måtte være humuslag som ikke ble fortrent da han foretok massefortrengning. Han anslo at han hadde benyttet fortrengningsmetoden i 10-20% av oppdragene, og at dette derfor også var en vanlig fremgangsmåte for ham.

Bjarne Nordtveit opplyste at det under utførelsen av oppdraget ikke ble fylt ut sjekkliste/kontrollskjema, skrevet avviksmeldinger e.l., og han varslet ikke prosjektlederen direkte - eller på byggemøtene - om at han gikk over til fortrengningsmetoden på grunn av grunnforholdene. Så vidt retten forstod rådførte han seg ei heller ikke med noen andre om den metoden han valgte. Det skal bemerkes at barnehagen er bygget på en tomt med torv og myr, og at dybden til fjell varierer fra ca. 2 meter til ca. 8 meter, med størst dybde midt på tomten hvor barnehagebygget er oppført. Det legges til grunn at det ved utførelsen av det beskrevne arbeid oppstod lommer med torvlag, evt. at torv ble dekket med fyllmasser, og at omfanget av dette er usikkert, både hva gjelder tykkelse på laget, samt hvor og på hvilken dybde det/de ligger.

Det er ubestridt at setningsskadene skyldes mangelfull masseutskiftning som Bjarne Nordtveit er ansvarlig for.

Under sin partsforklaring for lagmannsretten bekreftet Bjarne Nordtveit at tingrettens fremstilling er riktig. Lagmannsretten legger fremstillingen til grunn. Bjarne Nordtveit bekreftet videre at – det i tillegg til det forhold at han gikk over til fortrengningsmetoden – også er to andre forhold ved hans arbeid som har medvirket til setningsskadene. Det ene er at han verken undersøkte eller masseutskiftet grunnen som ligger midt under bygget. Dette fordi det lå en fotballbane der, og han antok at det allerede var masseutskiftet til fjell under banen. Nordtveit erkjente at det var en tabbe å ikke undersøke grunnen nærmere. Det andre forholdet er at det ikke ble fylt ut masse under et utbygg i sørenden av bygget. Dette som følge av at bare hjørnene til bygget var stukket ut, og det ikke ble tenkt på at det skulle gå et utbygg utenfor hjørnene.

Det rettslige utgangspunktet er at Trygge Barnehager har krav på en mangelfri leveranse. I henhold til NS 3431 punkt 37.2 var Bjarne Nordtveit AS i utgangspunktet forpliktet til å utbedre mangelen vederlagsfritt. Ettersom utbedring ikke er foretatt innen frister som er satt, er utbedringsplikten konvertert til en erstatningsplikt, jf. NS 3431 punkt 37.4 første ledd hvor det fremgår følgende:

Er utbedring ikke foretatt innen utløpet av den fastsatte frist, kan byggherren kreve at totalentreprenøren betaler de nødvendige kostnader til utbedring utført av andre. Byggherren skal varsle totalentreprenøren før utbedring settes bort til andre.

Et kontraktmessig mangelfritt bygg vil si et bygg hvor det ikke skal fremkomme fremtidige setninger. Dette innebærer i utgangspunktet at barnehagen må utbedres og refundanteres med de kostnader dette medfører. NS 3431 punkt 37.5 hjemler imidlertid unntak fra dette. Bestemmelsen har slik ordlyd:

37.5 Prisavslag

Vil kostnadene til utbedring bli uforholdsmessig store i forhold til det som oppnås, kan byggherren ikke kreve utbedringen foretatt eller kostnadene ved slik utbedring erstattet.

Byggherren kan i stedet kreve prisavslag beregnet på grunnlag av den reduksjon av byggets eller anleggets verdi som mangelen medfører. Prisavslaget skal minst settes til den besparelse totalentreprenøren har oppnådd som følge av at utførelsen ikke er kontraktmessig.

Et hovedspørsmål i saken er om denne unntaksbestemmelsen kommer til anvendelse. I praksis knytter uenigheten mellom partene seg til om Trygge Barnehager har krav på å få erstattet kostnadene ved å pele og refundantere barnehagen slik at det unngås setninger i fremtiden, eller om det bare skal ytes erstatning til dekning av en delvis utbedring av barnehagen, kombinert med erstatning for kostnader til fremtidige utbedringer og prisavslag. Dersom det skal foretas utbedring uten peling og refundantering, er partene uenige om hvilke skader som må utbedres.

Terskelen for at unntaksbestemmelsen skal komme til anvendelse, er høy. Dette følger allerede av ordlyden «uforholdsmessig». Om det nærmere innholdet i uforholdsmessighetsvurderingen viser lagmannsretten til Tore Sandvik, Kommentar til NS 3401(forgjengeren til NS 3431), side 235, hvor der fremgår følgende:

Om utbedringskostnadene kan anses «uforholdsmessige», må vurderes i forhold til det en oppnår ved utbedringen, og dermed i forhold til mangelens praktiske betydning for byggherren. Men regelen sikter bare på å dekke tilfeller hvor det er et markert og åpenbart misforhold mellom mangelens betydning og det en utbedring vil kreve. Regelen får trolig størst betydning for mindre skjønnhetsfeil som i liten grad influerer på byggets anvendelighet, men som det er meget kostnadskrevende å utbedre. Men ved vurderingen må en se hen til byggverkets art og formål; ved et representasjonsbygg vil en gå lenger i retning av å kreve utbedring enn hvor det gjelder et rent «bruksbygg» som et lager- eller industribygg. Og vurderingen må skje konkret, under hensyn til den aktuelle byggherrens formål og behov, ihvertfall så langt disse var kjent for entreprenøren. Vurderingen blir altså svært konkret og skjønnsbetont, og det lar seg vanskelig gjøre å angi generelt hvordan avveiningen skal foregå.

Tilsvarende fremkommer i Henning Nordtvedt mfl., Kommentartutgave til NS 8407 (etterfølgeren til NS 3431), på side 635.

Lagmannsretten viser videre til dom fra voldgiftsretten (bestående av Lasse Simonsen, Carsten Riekeles og Eystein Abel Engh) 14. februar 2013. På side 64 i dommen fremgår følgende:

Uforholdsmessighetsregelen i NS 3431 punkt 37.5 første ledd er utløper av et alminnelig prinsipp i kontraktsretten; Utgiftene til retting må ikke være uforholdsmessige eller urimelige, den såkalte misforholdsbegrensningen. I entrepriseretten står byggherrens adgang til å kreve utbedring av mangler meget sterkt. Det skal derfor mye til før misforholdsbegrensningen slår inn. Tore Sandvik, Kommentar til NS 3401, Bergen oas 1977, side 235, understreket at den tilsvarende regelen i NS 3401 punkt 25.4 bare tok sikte på å dekke tilfeller hvor det er «et markert og åpenbart misforhold mellom mangelens betydning og det en utbedring vil kreve». Det er med andre ord ingen vanlig avveining av to interesser som skal foretas. Bare dersom ressursbruken ved å rette framstår som klart ufornuftig i forhold til det som oppnås, vil byggherrens rett til å kreve utbedring være begrenset. Man kan kanskje tale om en sløsegrense. Ved større mangler vil byggherrens interesser i å få rettet forholdet regelmessig være så stor at det tilnærmet aldri vil være aktuelt å avspise ham med et prisavslag.

Lagmannsretten legger de ovennevnte rettslige utgangspunkter til grunn for sin vurdering.

Spørsmålet i foreliggende sak er om «kostnadene til utbedring» ved peling og refundamentering vil bli «uforholdsmessig store» i forhold til «det som oppnås».

Lagmannsretten bemerker at partene er uenige om hvilket tidspunkt uforholdsmessighetsvurderingen skal baseres på. If og Bjarne Nordtveit AS mener vurderingen må foretas basert på situasjonen på domstidspunktet, mens Trygge Barnehager mener vurderingen må foretas basert på situasjonen i 2015 da erstatningskravet oppstod. Trygge Barnehager har vist til at det i 2015 var enda større usikkerhet knyttet til forventede fremtidige setninger. Som lagmannsretten kommer tilbake til nedenfor, er lagmannsretten av den oppfatning at det fortsatt er stor usikkerhet knyttet til forventede fremtidige setninger. Etter lagmannsrettens vurdering er det dermed ikke av avgjørende betydning i foreliggende sak om uforholdsmessighetsvurderingen foretas basert på situasjonen i 2015 eller i dag. Lagmannsretten har derfor ikke funnet grunn til å gå nærmere inn på denne problemstillingen.

Når det gjelder «kostnadene til utbedring» ved peling og refundamentering, har Trygge Barnehager fremlagt et estimat basert på innhentede tilbud fra Byggmestern Larsen og Sjølie AS (bygningmessige kostnader ved oppretting av barnehagen, inkludert rivearbeider og nødvendige materialer) og Seabrokers Fundamentering AS (pelearbeidet inkludert peler). Kostnadsestimatet er samlet på 10 097 583 kroner eksklusiv merverdiavgift med tillegg for indeksjustering (5 %) siden februar 2018. If og Bjarne

Nordtveit AS mener kostnadsestimatet er for lavt, og har lagt frem en kostnadskalkyle utarbeidet av Multiconsult ved Magnar Helland hvor kostnadene anslås til i overkant av 20 millioner kroner.

Etter lagmannsrettens syn må det tas utgangspunkt i det kostnadsestimatet Trygge Barnehager har fremlagt. Basert på vitneforklaringer fra Magnar Helland og Dag Hermansen, prosjektleder i Trygge Barnehager, legger lagmannsretten til grunn at den store prisforskjellen i estimatene i hovedsak skyldes at Helland har beregnet betydelig høyere kostnader til selve pelingen. Helland forklarte at han har tatt utgangspunkt i at det er nødvendig med langt flere peler enn det Seabrokers har lagt til grunn, samt at det er nødvendig med skråpeler for å hindre horisontal glidning. Helland har også lagt til grunn en tykkere dimensjon på pelene. Hermansen forklarte at det er tatt høyde for skråpeler i tilbudet fra Seabrokers, og at antall peler og dimensjonen på pelene er beregnet ut fra at barnehagen er et lett bygg. Hermansen forklarte videre at han, etter å ha sett kalkylen fra Helland, kontaktet en annen leverandør som anslo at det vil være nødvendig med tilnærmet det samme antall peler og samme dimensjonen på pelene som Seabrokers tilbud bygget på. Dette uten kjennskap til Seabrokers' tilbud. Slik lagmannsretten ser det, foreligger det ikke holdepunkter for å trekke i tvil at Seabrokers' tilbud er realistisk. Dersom kostnadene likevel skulle vise seg å bli større enn det som er estimert, vil dette uansett være Trygge Barnehagers risiko.

Tilsvarende vil det være Trygge Barnehagers risiko dersom nye regler i TEK 17 kommer til anvendelse ved utbedringsarbeidet og stiller krav som medfører økte kostnader i forhold til det innhentede tilbudet fra Byggmestern Larsen og Sjølie. Lagmannsretten legger for øvrig til grunn at det er høyst uklart om de nye reglene kommer til anvendelse. Vitnet Ronny Sjølie, fra Byggmestern Larsen og Sjølie, forklarte at han ikke tror de kommer til anvendelse. Ingen av de øvrige vitnene kunne gi noe klart svar på dette.

Lagmannsretten er enig med If og Bjarne Nordtveit AS i at det ved vurderingen av hva «kostnadene til utbedring» vil utgjøre, prinsipielt også kan være relevant å se hen til samfunns- og miljømessige kostnader. Lagmannsretten kan imidlertid ikke se at det i foreliggende sak er snakk om kostnader av et slikt omfang at det kan få særlig betydning ved uforholdsmessighetsvurderingen. If og Bjarne Nordtveit AS har lagt frem en beregning fra Multiconsult hvor det anslås at en riving av barnehagen vil medføre omtrent 550 tonn avfall. Regnestykket er imidlertid basert på at hele barnehagen skal rives. Det er ikke riktig. Selv om barnehagen refundamenteres, skal yttervegger og tak beholdes. Sjølie forklarte at også andre elementer som kan gjenbrukes, skal gjenbrukes. Det må dermed legges til grunn at avfallsmengdene vil bli betydelig lavere enn det Multiconsult har anslått. Avfallet er heller ikke av en karakter som er farlig for miljøet. Det er lagt opp til gjenbruk av for eksempel elektriske komponenter.

I den skjønsmessige uforholdsmessighetsvurderingen som skal foretas, finner lagmannsretten det relevant å se hen til hvilke merkostnader pele- og refundamenteringsalternativet innebærer, sammenlignet med kostnader til utbedring av eksisterende skader uten refundamentering. Partene har lagt frem svært ulike estimater for utbedringskostnader uten refundamentering. If og Bjarne Nordtveit AS har innhentet kostnadskalkyler fra Sweco og Multiconsult. Swecos kostnadsestimat er på 1 672 220 kroner. Kostnadsestimatet fra Multiconsult er på 490 625 kroner. Lagmannsretten bemerker at Multiconsults estimat er innhentet i forbindelse med ankesaken. Trygge Barnehager har innhentet pristilbud fra Byggmestern Larsen og Sjølie. Tilbudet er på 6 601 761 kroner med tillegg for indeksjustering (5 %) siden februar 2018. Trygge Barnehager har også innhentet en kostnadskalkyle fra Norconsult. Norconsult har estimert kostnadene til 6 391 402 kroner inkludert indeksjustering. I tillegg kommer kostnader til utbedring av en skadet bunnledning (jf. nedenfor) som er estimert til 150 000 kroner.

Tingretten har gitt følgende vurdering av kalkylene fra Sweco og Norconsult:

I forholdsmessighetsvurderingen som skal foretas vil retten bemerke at de utbedringer If - med henvisning til Sweco - har foreslått, uansett ikke vil være tilfredsstillende, og at en ved sammenligningsgrunnlaget således vil ha et høyere kostnadsnivå enn dette. I de rom hvor det er så skjeve gulv at de må rettes opp, gav If's sakkyndige vitne Thorsnes fra Sweco uttrykk for at deres kalkyler var betydelig lavere enn Norconsults fordi Sweco hadde tatt utgangspunkt i hva som skulle til for at bygget skulle fungere – herunder mtp brann, rømming, våtrom m.v. – og at det for øvrig ville være et bygg med setninger som en måtte leve med. Når det gjaldt prisforskjellen på utbedringer det var enighet om at skulle utføres, hadde denne ifølge Thorsnes sin årsak i at Sweco hadde lagt til grunn en enklest mulig utbedring.

Retten viser til at det eksempelvis er enighet om at rom 7 - våtrom - skal utbedres, men hvor Sweco har beregnet kostnadene til 13 858 kroner og Norconsult 58 562 kroner. Den skadebeskrivelse og utførelse som Sweco selv angir harmonerer slik retten ser det ikke med den kostnad dette ifølge Sweco vil medføre. Thorsnes forklarte for øvrig bl.a. at avretting ikke skulle skje med betong, men annet materiale (tre) og at veggplatene kunne kuttes i nedre del fremfor å skiftes ut. Han mente det ville være alt for kostnadskrevenende å rive og bygge opp igjen hele rommet. Han mente for øvrig at dører og vinduer kunne repareres på stedet, og at det måtte aksepteres at gulv - utenom våtrom - ikke ble avrettet, at lister, takspiler m.v. var skjeve. Det at det ville bli ulik gulvhøyde i ulike rom måtte avhjelpes med ramper. Utbedringene var ifølge Thorsnes ikke basert på preaksepterte løsninger, og han hadde ikke vurdert toleransekravene for gulv.

Sakkyndig vitne Gjernes fra Norconsult forklarte at de hadde tatt utgangspunkt i at det som ikke ville bli akseptert på en ferdigbefaring ikke skulle aksepteres nå. De hadde delt barnehagebygget i soner for i det hele tatt å få avrettet gulvene, fordi en mistet opptil 16 cm og en da ikke kunne avrette alt på et plan. Sonene var laget slik at det skulle bli minst mulig sprang fra det ene rommet til det andre. Han hadde brukt norsk prisbok og erfaringstall i sine

kalkyler. Det var for øvrig en risiko for skjulte skader, som ville bli oppdaget når utbedringene ble foretatt.

Uten at retten finner det nødvendig å gå detaljert inn på utbedringene av det enkelte rom vil retten bemerke at utbedringskostnadene for eksisterende mangler som etter rettens syn uansett må utbedres, utvilsomt vil ligge betydelig over Swecos kalkyler. Etter rettens oppfatning vil driften av barnehagen midlertidig måtte flyttes til et annet bygg i utbedringsperioden, noe også Thorsnes var enig i dersom Norconsults utbedringsmetode ble lagt til grunn. Etter rettens syn må det - om bygget ikke refundamenteres – også gis et betydelig prisavslag for den innvirkning de fremtidige setninger – og eventuelle skader som ikke utbedres - vil ha for omsetningsverdien på bygget. Disse momenter har betydning for sammenligningsgrunnlaget i forholdsmessighetsvurderingen.

Lagmannsretten finner dette dekkende for det som fremkom under bevisførselen under ankeforhandlingen, og tiltrer tingrettens begrunnelse som dekkende også for lagmannsrettens syn.

Lagmannsretten tilføyer for egen del at heller ikke de utbedringer Multiconsult har foreslått, er tilfredsstillende. Felles for Sweco og Multiconsults kalkyler, er at begge er basert på et mandat om at bare funksjonelle skader skal utbedres. Dette innebærer skader som har betydning for bruken av barnehagen, som for eksempel at vinduer og dører kan åpnes, at barnehagen er tett, at rør, elektro, vann og avløp fungerer, og at krav til sikkerhet er oppfylt. If og Bjarne Nordtveit AS har anført at det vil være uforholdsmessig å utbedre estetiske skader på bygget, som for eksempel skjeve gulv og skjeve overflater.

Lagmannsretten kan ikke se at det er grunnlag for å unnta slike skader fra utbedring. Lagmannsretten er ikke enig i at de skjeve gulvene og skjeve overflatene i barnehagen kan karakteriseres som mindre skjønnhetsfeil/estetiske feil som unntaksbestemmelsen i NS 3431 punkt 37.5 er ment å omfatte, jf. Sandvik op.cit. side. 235. Det påpekes at nær sagt alle rom, i større eller mindre grad, har skjeve gulv. I enkelte rom er det snakk om skjevheter på mange centimeter. Flere steder er det belegg som slipper/buler i overgangen mellom gulv og vegg. De fleste rommene har også, i større eller mindre grad, skjeve taklister, veggplater som spriker eller står i spenn mot hverandre og takhimling med skinner og takplater som er skjevt/står i spenn. Slik lagmannsretten ser det er beregningene fra Sweco og Multiconsult følgelig basert på mandater som gir misvisende kostnadsestimater. Lagmannsretten legger til grunn at utbedringskostnadene for eksisterende skader og mangler utvilsomt vil ligge betydelig over Sweco og Multiconsults kalkyler.

Lagmannsretten finner det sannsynlig at utbedringskostnadene uten refundamentering, vil ligge i den størrelsesordenen som Norconsult og Byggmestern Larsen og Sjølie har anslått. Haldor Gjernes fra Norconsult og Ronny Sjølie fra Byggmestern Larsen og Sjølie, ga under ankeforhandlingen utførlige og gode beskrivelser av hvilke utbedringer de mener må foretas og hvordan utbedringene best bør foretas. Begge har lagt til grunn at eksisterende

skjevheter i gulv, vegger og tak skal rettes opp. Dette er i samsvar med lagmannsrettens oppfatning. Gjernes og Sjølie har kalkulert uavhengig av hverandre. Når kalkylene/tilbudene likevel ligger så nære hverandre, gir dette også en tydelig indikasjon på at prisnivået er pålitelig.

Dersom barnehagen ikke refundanteres, skal det i tillegg ytes erstatning for kostnader til fremtidige utbedringer og et prisavslag. Begge deler må fastsettes skjønnsmessig. Lagmannsretten finner ikke grunn til å gå inn på en nærmere utmåling her, men nøyer seg med å konstatere at det trolig vil være snakk om en mindre netto merkostnad ved pele- og refundamenteringsalternativet fremfor utbedring uten refundamentering.

Det «som oppnås» ved å pele og refundamentere barnehagen, er først og fremst at man unngår fremtidige tilleggssetninger og setningsskader. Setningene i barnehagen har blitt målt jevnlig fra mars 2009 og frem til 6. februar 2020. Totalt har det blitt gjort 28 målinger i perioden. Tre av målingene er gjort etter tingretten avsa sin dom. Forut for mars 2009 foreligger det ikke pålitelige setningsmålinger. Det er likevel enighet om at setningsforløpet i perioden fra 2007 og frem til mars 2009, antakelig har vært vesentlig. De sakkyndige vitnene Arne Stordalen (Multiconsult) og Geir Johan Westerlund (Norconsult) forklarte at ved torvunderlag vil primærsetningene vanligvis skje meget raskt. Ettersom det ikke foreligger pålitelige målinger fra de første årene, vet man heller ikke eksakt hvor mye bygget har satt seg til nå. I tingrettens dom fremgår at det var enighet om at setningene var opp til cirka 15 cm i deler av barnehagen, med differansesetninger/skjevheter på opptil 8 cm. I Multiconsults prognose inntatt i notat 11. februar 2020, er de totale setningene anslått til cirka 26 cm. Dette er riktignok bare en antakelse. Det er enighet om at setningene er størst i vestfløyen og sørfløyen av barnehagen.

Når det gjelder forventet fremtidig setningsutvikling, var det noe mer enighet mellom de sakkyndige under ankeforhandlingen enn i tingretten. Lagmannsretten presiserer likevel at det fortsatt er knyttet usikkerhet til hvordan den fremtidige setningsutviklingen mest sannsynlig vil bli, og hvilke konsekvenser utviklingen vil kunne få.

Multiconsult ved Stordalen har utarbeidet en prognose som viser en logaritmisk utvikling. Stordalen forklarte at prognosen bygger på vanlige modeller for setningsberegning, parameter fra litteraturen og hans 40 år lange erfaring. Han poengterte at prognosen stemmer meget godt med de målinger som er gjort så langt. Stordalens prognose anslår at barnehagen vil sette seg ytterligere 50 mm i løpet av de neste 50 årene. Stordalen anslo at det må legges inn en usikkerhetsmargin på pluss/minus 5 %.

Westerlund var i utgangspunktet enig i den prognosen Stordalen presenterte. Han bemerket at 50 mm ytterligere setninger virker som et rimelig anslag. Westerlund mente imidlertid at usikkerhetsmarginen må anslås å være minus 10 % / pluss 20 %. Han viste til at det er stor usikkerhet knyttet til hva som ligger under bygget. Trolig ligger det torv og sprengstein om

hverandre, og det er usikkert hvor tykt torvlaget er. Det er også varierende dybde til fjell, fra 2 til 8 meters dybde. Westerlund pekte i tillegg på at torv er et materiale som det er forsket lite på. Det foreligger dermed lite empiriske data med hensyn til setningsutvikling ved slikt underlag.

Den usikkerheten og uforutsigbarheten Westerlund påpekte, underbygges av de seneste setningsmålingene som er gjort. Tingretten har foretatt slik oppsummering av målinger foretatt i 2017 og 2018:

[...] på bolt 15 i vestfløyen viste 24. måling den 28.11.17 et avvik på 4 mm fra 23. måling den 20.03.17 – altså 4 mm på noe over 8 måneder. På samme bolt ble det fra målingen 28.11.17 til 25. måling den 10.04.18 målt et avvik på 4 mm. På noe under 13 måneder er det ved de to siste målingen målt et samlet avvik på bolt 15 på 8 mm. På bolt 18 er det ved de samme målingene målt avvik på hhv 2 mm og 2 mm, tilsammen 4 mm, og på bolt 19 hhv 1 mm og 4 mm, til sammen 5 mm. Det er her kun tale om to målinger, og målingene har isolert sett feilmarginer, men de gir slik retten ser det likevel en indikasjon på at setningene kan overstige 0-3 mm pr. år, slik sakkyndig Westerlund la til grunn, og fremskriving for setninger de neste 10 og 20 år viser.

Den siste målingen (måling nr. 28) foretatt 6. februar 2020, viser at bygget fortsetter å sette seg betydelig flere steder, også steder hvor det tidligere bare har vært mindre setninger. Flere steder (målebolt 10, 15, 20) er det målt 3 mm avvik fra målingen som ble gjort 26. april 2019 (måling nr. 27), det vil si i en periode på i underkant av 10 måneder. Lagmannsretten bemerker særskilt at setningene som er registrert ved bolt 20, er i et område midt i bygget hvor det ikke tidligere er registrert store setninger.

På ett annet målepunkt (målebolt 4) er det i samme periode målt 5 mm avvik. Stordalen antydte at det kan være tale om en målefeil, og ville ikke trekke konklusjoner basert på den siste målingen. Westerlund mente det ikke kan bortforklares med målefeil. Han viste til at feilmarginen ved målingene ikke er mer enn maksimalt 1 til 2 mm. Westerlund forklarte at hans eneste teori på hvorfor det har blitt målt et slikt stort avvik på så kort tid, er at gulvkonstruksjonen har endret seg som følge av setningene. Westerlunds forklaring underbygges av øvrig bevisførsel. Dag Hermansen kjenner bygget godt. Han forklarte at han i ett av rommene som ligger ved målebolt 4 (Eventyrrommet/rom 32), har registrert en knekk i gulvet som ikke har vært der tidligere. Under befaringen registrerte lagmannsretten selv at et nødutgangsvindu i det samme rommet hadde satt seg fast og bare lot seg åpne ved bruk av makt.

Vitneforklaringen fra daglig leder i Presthaug barnehage, Inger Kristin Økland, understøtter også at det foreligger en uforutsigbarhet og usikkerhet ved setningsutviklingen. Økland forklarte at hun opplever at bygget lever. Hun beskrev at hun i senere tid har registrert bevegelser på steder i bygget hvor hun ikke tidligere har registrert noe. Økland viste blant annet til at hun hadde problemer med å åpne døren til kontoret sitt

da hun kom tilbake etter sommerferien i 2019. Kontoret ligger i nordfløyen av bygget hvor det tidligere bare har vært målt mindre setninger.

Etter en samlet vurdering av de ovennevnte omstendigheter legger lagmannsretten til grunn at det foreligger en betydelig usikkerhet med hensyn til hvordan den fremtidige setningsutviklingen vil bli. Stordalens prognose gir et utgangspunkt, men det må legges til en usikkerhetsmargin. I samsvar med Westerlunds forklaring, legger lagmannsretten til grunn en usikkerhetsmargin på minus 10 % / pluss 20 %.

Lagmannsretten legger videre til grunn at det foreligger en betydelig usikkerhet knyttet til hvilke konsekvenser fremtidige tilleggssetninger vil kunne få for byggets konstruksjon og underliggende bunnledninger. Bygget har allerede vært utsatt for vesentlige belastninger. Når det gjelder bunnledningene bemerkes særskilt at det er observert en feil – en lengdeforskyvning i en skjøt – som er under utvikling. De sakkyndige er enige om at denne feilen må rettes opp. Videre ble det allerede i 2016 observert vann som la seg i rørene. Bygget har satt seg ytterligere etter dette og vil fortsette å sette seg. Sakkyndig Helland anbefalte at det etableres faste rutiner for å sjekke og spyle rørene. Lagmannsretten viser i tillegg til at det er ukjent hva massene like under barnehagen består av. Man vet ikke hvor det er stein og hvor det er torv. Som det fremkommer ovenfor viser setningsmålingene at bygget setter seg ulikt på de forskjellige målepunktene. Dette gir risiko for mulige skjevsetninger. I den senere tiden har det også vist seg horisontale forskyvninger av fundament og vegger i garderobesrom i både sørfløyen og vestfløyen. Slik lagmannsretten ser det, vil det med slike ukjente og usikre variabler som her foreligger, alltid være en risiko for at rør strekker seg eller får en knekk. Det vil også være risiko for skader på byggets konstruksjon. Det er ingen som kan si hvor eller når det eventuelt vil oppstå en skade, eller hvilke kostnader en skade eventuelt vil medføre. Etter lagmannsrettens vurdering må det likevel legges til grunn som sannsynlig at det vil oppstå feil og kritiske skader på et eller annet tidspunkt.

Oppsummert vil «det som oppnås» ved å pele og refundamentere barnehagen, etter dette i hovedsak være at man eliminerer den betydelige usikkerheten som foreligger med hensyn til hvordan den fremtidige setningsutviklingen vil bli og hvilke konsekvenser utviklingen vil kunne få for fremtidige skader og kostnader.

Lagmannsretten viser i tillegg til at det å få et bygg som ikke setter seg, klart vil være av stor betydning for barnehagens ansatte, barn og foreldre. For barn og ansatte som tilbringer store deler av dagen i barnehagen, er det åpenbart en fordel å ha et stabilt bygg med rette flater hvor man ikke opplever «sjøsyke» ved å gå over gulvene, ikke opplever at vann renner fra den ene ende av bordet til den andre eller at baller og klinkekuler triller bort når man leker på gulvet. For de ansatte vil det dessuten være av vesentlig betydning å kunne være trygge på at dører og vinduer, og da spesielt nødutganger, lar seg åpne til enhver tid. Daglig leder Økland forklarte at hun har brukt mye av sin tid på å sjekke bygget, følge opp

bygningmessige feil og hele tiden passe på at sikkerheten er ivaretatt. For en daglig leder vil det være av stor betydning å kunne slippe å ha et slikt fokus, og i stedet rette fokuset mot den daglige driften av barnehagen.

Etter lagmannsrettens syn, er det også sannsynlig at det å få et bygg som ikke fortsetter å sette seg, vil være av betydning for barnehagens konkurransesituasjon. Økland beskrev at mange foreldre er bekymret og stiller spørsmål ved om bygget er trygt. Barnehagen har allerede mistet noen barn på grunn dette. Daglig leder i Trygge Barnehager, Eli Sævareid, pekte på at det er overdekning av barnehageplasser i Haugesund, samtidig som kommunen planlegger å bygge en ny barnehage i nærheten. En skjev barnehage som fortsetter å sette seg, vil sannsynligvis tape i konkurransen om barna. Sævareid forklarte at barnehagen drives med små marginer, og at dersom barnehagen ikke får fylt opp alle plassene, vil barnehagen raskt gå med underskudd.

Ved vurderingen av om utbedringskostnadene vil bli «uforholdsmessig store» i forhold til det som oppnås, skal det ses hen til byggverkets art og formål, jf. Sandvik op.cit. side 235. Samme sted fremkommer at «ved et representasjonsbygg vil en gå lenger i retning av å kreve utbedring enn hvor det gjelder et rent «bruksbygg» som et lager- eller industribygg». Lagmannsretten er enig med tingretten i at selv om barnehagen rent formelt er et «bruksbygg», ligger byggets art og formål likevel nærmere et boligformål enn et rent lager eller industribygg, med dertil lavere toleransegrense for mangler. Barn og ansatte tilbringer store deler av dagen i barnehagen. For de minste barna er det snakk om mesteparten av deres våkne tid. Barna spiser, sover og leker i barnehagen.

Etter en samlet vurdering av de ovennevnte omstendighetene, og hensyntatt det høye terskelen for unntaksbestemmelsens anvendelse, er lagmannsretten kommet til at «kostnadene til utbedring» ved peling og refundamentering ikke kan anses å bli «uforholdsmessig store» i forhold til «det som oppnås», jf. NS 3431 punkt 37.5 første ledd. Som det fremkommer ovenfor, tar bestemmelsen bare sikte på å dekke tilfeller hvor det er et «markert og åpenbart misforhold mellom mangelens betydning og det en utbedring vil kreve». Etter lagmannsrettens vurdering, er man i foreliggende sak langt utenfor unntaksbestemmelsens kjerneområde. Lagmannsretten viser her også til uttalelsen på side 64 i den nevnte voldgiftsdommen om at «[v]ed større mangler vil byggherrens interesser i å få rettet forholdet regelmessig være så stor at det tilnærmet aldri vil være aktuelt å avspise ham med et prisavslag». I foreliggende sak er det utvilsomt snakk om større mangler. De eksisterende setningsskadene er verken enkeltvis eller samlet av en slik karakter at de kan betegnes som skjønnhetsfeil eller mindre estetiske feil som det vil være uforholdsmessig å kreve utbedret vurdert opp mot kostnadene. Det gjelder særlig ettersom barnehagebyggets art og formål ligger nærmere boligformål enn et rent bruksbygg som et lager- eller industribygg.

Lagmannsretten konkluderer etter dette, på samme måte som tingretten, med at unntaksbestemmelsen i NS 3431 punkt 37.5 ikke kommer til anvendelse.

Trygge Barnehager har dermed krav på å få erstattet «nødvendige kostnader til utbedring» som inkluderer kostnader til peling og refundamentering av bygget, jf. NS 3431 punkt 37.4 første ledd.

Tingretten har utmålt en samlet erstatning på 12 043 383 kroner. Dette omfatter erstatning for utbedring av barnehagen inkludert peling og refundamentering, med et skjønnsmessig fradrag på 250 000 kroner for standardforbedring, erstatning for påløpte kostnader i forbindelse med konstatering av mangelen (utgifter til teknisk og juridisk bistand), og erstatning for kostnader til etablering av midlertidig barnehage i den perioden utbedringsarbeidene pågår. Trygge Barnehager er i tillegg tilkjent forsinkelsesrente for den delen som knytter seg til påløpte kostnader. I erstatningssummen er det, etter enighet mellom partene, motregnet et beløp på 2 890 400 kroner som knytter seg til fakturerte krav fra Bjarne Nordtveit AS som ikke er betalt av Trygge Barnehager. If er solidarisk ansvarlig for erstatningsbeløpet oppad begrenset til 9 992 500 kroner (forsikringssum på 10 millioner fratrukket egenandel på 7 500 kroner), jf. forsikringsavtaleloven § 7-6. If og Bjarne Nordtveit AS har ikke anket selve utmålingen. Trygge Barnehager har heller ikke inngitt motanke. Det er derfor ikke grunnlag for lagmannsretten til å gå nærmere inn på dette.

If og Bjarne Nordtveit AS har gjort gjeldende at erstatningen må settes ned som følge av medvirkning fra Trygge Barnehager.

Etter skadeserstatningsloven § 5-1 første ledd «kan» erstatningen settes ned eller falle bort dersom «den direkte skadelidte eller erstatningssøkeren har medvirket til skaden ved egen skyld, [...] så vidt det er rimelig når en tar hensyn til atferden, og dens betydning for at skaden skjedde, omfanget av skaden og forholdene ellers».

Bestemmelsen oppstiller krav om skyld. Skyldkravet innebærer at skadelidte må ha handlet uaktsomt, jf. Hagstrøm og Stenvik, Erstatningsrett (2. utgave), side 224. Vurderingstemaet er om skadelidte har utvist den forsiktighet som situasjonen tilsa, jf. Lødup, Lærebok i erstatningsrett (6. utgave med bistand av Morten Kjelland), side 413. I medvirkningskriteriet ligger i tillegg et krav om årsakssammenheng mellom skadelidtes atferd (uaktsomhet) og skaden.

Det er to forhold If og Bjarne Nordtveit AS hevder gir grunnlag for å redusere erstatningen i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1. Det er for det første anført at Trygge Barnehager har opptrådt uaktsomt ved at arbeidene som skulle utføres av Bjarne Nordtveit AS ble foreslått plassert i feil tiltaksklasse. Videre er det anført at det var uaktsomt av Trygge Barnehager ikke å stoppe byggeprosessen sommeren 2007 da det først ble oppdaget setninger.

Når det gjelder plassering av arbeid i tiltaksklasse, var dette i 2007 regulert i forskrift om godkjenning av foretak for ansvarsrett (GOF). Det fremgår av GOF § 12 at «[o]ppgaver knyttet til tiltak skal inndeles i tiltaksklasse 1, 2 eller 3 innenfor ett eller flere fagområder basert på vanskelighetsgrad og mulige konsekvenser av mangler og feil». Det skal særlig legges vekt på de følger mangler og feil ved tiltaket kan få for helse, miljø eller sikkerhet. Prosjektering og utførelse skal vurderes hver for seg. Tiltaksklasse 1 omfatter de enkleste oppgavene, mens tiltaksklasse 3 omfatter de mest kompliserte.

Tiltaksklassen kan omfatte hele eller deler av tiltaket. Tiltaksklassen er med andre ord knyttet til fagområder, og ikke nødvendigvis til hele tiltaket (byggverket), jf. Veiledning til GOF gitt av Kommunal- og regionaldepartementet side 30. De ulike fagområdene trenger heller ikke å ligge i samme tiltaksklasse. Tiltaksklasseplassering må for hvert fagområde vurderes på selvstendig grunnlag basert på oppgavenes vanskelighetsgrad og mulige konsekvenser av mangler og feil.

Det er tiltakshaver (byggherre) ved ansvarlig søker som foreslår hvilken tiltaksklasse de ulike fagområdene skal plasseres i, men det er kommunen – som forvalter av regelverket – som fastsetter tiltaksklassen, jf. GOF § 16. Tiltaksklasseplasseringen baserer seg på kjent informasjon på søknadstidspunktet.

Trygge Barnehager, ved deres ansvarlige søker, har foreslått at de grunnarbeidene Bjarne Nordtveit AS påtok seg skulle plasseres i tiltaksklasse 1 både når det gjelder projektering og utførelse. I henhold til GOF § 13 omfatter tiltaksklasse 1 – uavhengig av funksjon og fagområde – «enkle tiltak av liten vanskelighetsgrad der mangler eller feil ved tiltaket bare fører til mindre konsekvenser for helse-, miljø- og sikkerhet». Til sammenligning omfatter tiltaksklasse 2 – uavhengig av funksjon og fagområde – tiltak av «liten vanskelighetsgrad, men der mangler eller feil kan føre til middels til store konsekvenser for helse, miljø og sikkerhet», eller tiltak av «middels vanskelighetsgrad, men der mangler eller feil kan føre til små til middels konsekvenser for helse, miljø og sikkerhet», jf. GOF § 14. Basert på bevisførselen under ankeforhandlingen, legger lagmannsretten til grunn at Bjarne Nordtveit ikke hadde kompetanse til å bli godkjent som projekterende i tiltaksklasse 2.

Lagmannsretten kan, i likhet med tingretten, ikke se at Trygge Barnehager har opptrådt uaktsomt da de foreslo at fagområdet grunnarbeid skulle plasseres i tiltaksklasse 1. Fra tingrettens begrunnelse gjengis følgende:

Arbeidene bestod som nevnt i å masseutskifte til fjell ved graving, et arbeid som etter rettens vurdering har liten vanskelighetsgrad, og hvor de mulige konsekvensene ved feil er små for helse, miljø og sikkerhet. Bjarne Nordtveit er for øvrig en svært erfaren entreprenør, som foretok egne undersøkelser av grunnen før han påbegynte arbeidet. Han forutsettes å være vel kjent med sitt eget kompetanseområde, og gav ingen signaler til Trygge Barnehagers

prosjektleder - eller den innleide prosjektlederen – om at arbeidet ville være – eller senere viste seg å være – mer komplisert enn først antatt, f.eks. på grunn av massenes beskaffenhet og dybde til fjell. Trygge Barnehager ble heller ikke informert om at han gikk over til massefortrengningsmetoden, som er vanskeligere å utføre. Dette moment har imidlertid kun betydning som en etterfølgende omstendighet, som kunne medført en endring av klasse underveis. Som nevnt ble imidlertid Trygge Barnehager ikke gjort oppmerksom på dette forholdet. Retten kan ikke se at det er sannsynliggjort at Trygge Barnehager handlet uaktsomt hva gjelder forslag om plassering i tiltaksklasse 1, og at dette skulle kunne lede til at erstatningen reduseres. Retten har da hensyntatt at Trygge Barne-hager i tilbudsbrevet skrev at «normal tiltaksklasse for barnehagen er tiltaksklasse 2 etter plan- og bygningsloven», inkludert poster for rigg for egne arbeidere, grave- og sprengningsarbeidere, betongarbeidere og utomhusarbeidere.

Lagmannsretten er enig i tingrettens vurdering og kan i det vesentlige tiltre tingrettens begrunnelse.

Lagmannsretten viser i tillegg til sakkyndig Westerlunds forklaring. Han forklarte at den avtalte metoden, masseutskiftning til stein, er en av de enkleste metodene man kan bruke, og at denne metoden ikke krever beregninger eller lignende. Westerlund mente at arbeidet helt riktig var plassert i tiltaksklasse 1. Også vitnene Terje Velde, stedlig prosjektleder for Trygge Barnehager, og Dag Hermansen, mente at tiltaksklasse 1 var riktig for de avtalte grunnarbeidene.

De sakkyndige vitnene Stordalen og Arne Gillesvik mente arbeidene skulle vært plassert i tiltaksklasse 2. Stordalen begrunnet dette med at oppføring av skoler er tiltak som normalt hører under tiltaksklasse 2, og at det ikke er grunn til å anta at noe annet skal gjelde for barnehager. Til dette skal lagmannsretten bemerke at selv om et tiltak som sådan hører under tiltaksklasse 2, kan de ulike fagområdene under tiltaket ha en annen tiltaksklasse. Tiltaksklasseplassering må som nevnt vurderes på selvstendig grunnlag for hvert fagområde.

Gillesvik pekte på at grunnforholdene på tomten tilsa at grunnarbeidene skulle vært plassert i tiltaksklasse 2. Lagmannsretten viser her til at tiltaksklasseplassering er en forkantvurdering og baserer seg på kjent informasjon på søknadstidspunktet. Det var først da Bjarne Nordtveit AS påbegynte arbeidene, det viste seg at grunnforholdene var annerledes og mer kompliserte enn antatt. Som tingretten har påpekt, ble ikke Trygge Barnehager orientert verken om dette eller at Bjarne Nordtveit AS endret utførelsesmetode. Trygge Barnehager hadde derfor ingen oppfordring til å foreta noen vurdering av om det var grunnlag for å endre tiltaksklasse for fagområdet.

I likhet med tingretten, kan lagmannsretten heller ikke se at Trygge Barnehager har opptrådt uaktsomt ved at de ikke stanset arbeidene og foretok nærmere undersøkelser av

hele bygget da det ble oppdaget setninger sommeren 2007. Lagmannsretten finner det tilstrekkelig å vise til tingrettens begrunnelse hvor det fremgår følgende:

Snekkerne antok at nødvendig avretting på grunnmur mot sør skyldtes en støpefeil, jfr. avviksskjema, og det er ikke fremkommet opplysninger om at snekkeren - eller andre – på dette tids-punktet avdekket setninger andre steder. Da det kort tid etter ble oppdaget setningsskader på grunnmur som også var lokalisert syd på bygget, påtok Bjarne Nordtveit seg ansvaret for dette og ville utbedre forholdet. Han kontaktet egen byggeteknisk rådgiver og foreslo en fremgangsmåte for utbedring, som ble akseptert av Trygge Barnehagers prosjektleder. Det foreligger ingen opplysninger om at det på dette tidspunktet var grunn til å anta at setningsskaden kunne være mer omfattende enn det som lokalt var påvist. Arbeidende var kommet langt, og det var med nevnte unntak ikke oppdaget andre avvik. Slik retten forstod det var det for øvrig i syd at Bjarne Nordtveit ikke hadde etablert tilstrekkelig fyllingsfot fordi bygget her kom noe lenger ut enn han hadde lagt til grunn, og at setningsskaden kunne årsaksforklares med dette. Retten finner ikke grunnlag for å kunne fastslå at Trygge Barnehager har handlet uaktsomt, verken ved ikke å stanse arbeidene og undersøke bygget nærmere, eller ved anført manglende oppfølging fra prosjektleders side.

Lagmannsretten finner dette dekkende også for det som fremkom under bevisførselen under ankeforhandlingen, og tiltrer tingrettens begrunnelse.

På bakgrunn av ovenstående konkluderer lagmannsretten med at det ikke er sannsynliggjort at Trygge Barnehager har medvirket til skaden verken når det gjelder forslag om tiltaksklasseplassering eller ved handlemåten da det ble oppdaget setningsskader i 2007. Det er dermed ikke grunnlag for å sette ned erstatningen i medhold av skadeserstatningsloven § 5-1.

Anken har etter dette ikke ført frem og skal forkastes, jf. tvisteloven § 29-23 andre ledd.

Sakskostnader

Trygge Barnehager har vunnet ankesaken, og har da i utgangspunktet krav på å få erstattet nødvendige sakskostnader for lagmannsretten, jf. hovedregelen i tvisteloven § 20-2 første og andre ledd, jf. § 20-5 første ledd. Lagmannsretten har vurdert om det er grunn til å bruke unntaket i tvisteloven § 20-2 tredje ledd, men kan ikke se at «tungtveiende grunner gjør det rimelig» å fritta verken If eller Bjarne Nordtveit AS, helt eller delvis, for sakskostnadsansvaret.

Utgangspunktet er at vinnende part skal tilkjennes full erstatning for sine sakskostnader, jf. tvisteloven § 20-2 første ledd. Av tvisteloven § 20-5 første ledd fremkommer at full erstatning skal dekke alle partens «nødvendige» kostnader ved saken. Ved vurderingen av om kostnadene har vært nødvendige, legges det vekt på om det ut fra betydningen av saken har vært «rimelig» å pådra dem.

Trygge Barnehagers prosessfullmektig, advokat Petterson, har levert sakskostnadsoppgave pålydende 1 590 314,29 kroner eksklusiv merverdiavgift, hvorav salær utgjør 1 198 250 kroner. Salæret knytter seg til advokat Pettersons eget arbeid, i tillegg til arbeid fra rettslig medhjelper, advokat Mikalsen. Det er samlet krevd dekket 316 timers arbeid. If og Bjarne Nordtveit AS har gjort gjeldende at salærkravet er for høyt. Til sammenligning har deres prosessfullmektig, advokat Nåmdal, levert sakskostnadsoppgave hvor salær utgjør 488 900 kroner, fordelt på 189,5 timers arbeid.

Lagmannsretten bemerker at tidsbruken og salærkravet synes noe høyt. Etter en samlet vurdering finner lagmannsretten likevel at kravet må godtas som rimelig og nødvendig for en forsvarlig ivaretagelse av Trygge Barnehagers interesser i ankeomgangen, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Lagmannsretten viser blant annet til at ankeforhandlingen opprinnelig var berammet til juni 2019, men at partene meget kort tid før oppstart fikk beskjed om at saken måtte omrammes. Advokat Petterson har opplyst at det meste av saken da var ferdig forberedt fra deres side, slik at det i praksis har vært en dobbel saksforberedelse. Lagmannsretten viser også til at If og Bjarne Nordtveit AS rett før ankeforhandlingens oppstart i mars 2020, frafalt sin prinsipale anførsel om at Trygge Barnehager ikke har lidt noe økonomisk tap og at krav om utbedring og erstatning er falt bort på grunn av for sen reklamasjon og foreldelse.

I tillegg til sælærutgifter er det krevd dekket utgifter til kopiering i Haugesund, reise- og oppholdsutgifter for advokat Petterson og advokat Mikalsen, samt utgifter til vitner/sakkyndige vitner, med til sammen 392 064,29 kroner, hvorav 289 724,41 kroner til de sakkyndige vitnene. Dette er høye utgifter til sakkyndige vitner, men lagmannsretten finner at vitnene har gitt vesentlige bidrag til å opplyse saken. Utgiftene anses derfor som «nødvendige», jf. tvisteloven § 20-5 første ledd andre punktum.

Trygge Barnehager tilkjennes etter dette 1 590 314,29 kroner eksklusiv merverdiavgift i sakskostnader for lagmannsretten, jf. tvisteloven § 20-5 første ledd. Lagmannsretten legger til grunn at Trygge Barnehager har fradragsrett for merverdiavgift. Tillegg for merverdiavgift tilkjennes derfor ikke. Lagmannsretten bestemmer at If og Bjarne Nordtveit AS skal hefte felles for beløpet, jf. tvisteloven § 20-6 andre ledd.

If og Bjarne Nordtveit AS har anket tingrettens sakskostnadsavgjørelse, idet det anføres at salærkravet er for høyt. Når saken er brakt inn for lagmannsretten gjennom anke over avgjørelsen av tvistegenstanden, har lagmannsretten etter tvisteloven § 20-9 første ledd første punktum full kompetanse til å overprøve sakskostnadsavgjørelsen.

Trygge Barnehager krevde 1 319 144 kroner eksklusiv merverdiavgift i sakskostnader for tingretten. Salær utgjorde 1 137 865 kroner, og var angitt å skulle dekke totalt 323 timers arbeid fra advokat Petterson og advokat Mikalsen. Til sammenligning utgjorde samlet

tidsbruk og salærkrav på saksøktensiden (If og Bjarne Nordtveit AS hadde hver sin prosessfullmektig) 365 timer og 789 300 kroner eksklusiv merverdiavgift.

Tingretten har bemerket at salærkravet er høyt, men har under noe tvil ikke funnet grunnlag for å redusere kravet. Tingretten har gitt følgende begrunnelse:

Saken har hatt et betydelig omfang, og har reist en rekke faktiske og rettslige spørsmål, herunder også spørsmål om Bjarne Nordtveit AS var riktig saksøkt og ansvarsforsikret av IF – en anførsel som senere ble frafalt av If. Det har også vært gjennomført rettsmekling i saken. Nevnte forhold gjenspeiles i begge siders oppgitte tidsforbruk.

[...]

Retten legger til grunn at saksøkersiden har hatt et naturlig høyere tidsforbruk, og at den resterende differansen mellom salærkravene skyldes ulikhetene i timesatsene som er benyttet. Det legges til grunn at adv. Pettersson og adv. Mikalsen - som har kontor i Oslo - begge arbeider i advokatfirma som ligger i øvre sjikt hva gjelder timesats, både blant Oslofirmaene og ikke minst i forhold til landet for øvrig.

Lagmannsretten er enig i tingrettens vurdering og kan i det vesentlige tiltre tingrettens begrunnelse. Lagmannsretten finner ikke grunn til å endre tingrettens sakskostnadsavgjørelse, jf. tvisteloven § 20-9 første og andre ledd.

Dommen er enstemmig.

Dommen er ikke avsagt innen lovens frist. Grunnen er sykdom blant rettens medlemmer og praktiske utfordringer som følge av koronaviruset.

DOMSSLUTNING

1. Anken forkastes.
2. Det gjøres ikke endringer i tingrettens sakskostnadsavgjørelse.
3. I sakskostnader for lagmannsretten betaler Bjarne Nordtveit AS og If Skadeforsikring NUF, én for begge og begge for én, 1 590 314 – enmillionfemhundreognittisentrehundreogfjorten – kroner og 29 – tjueni – øre til Trygge Barnehager AS. Beløpet forfaller til betaling 2 – to – uker etter forkynnelsen av denne dommen.

Grethe Strandborg

Ernst Moe

Linn Tordal Halvorsen

Dokument i samsvar med undertegnet original.

Tonje Jerstad